

HAYVAN DAVRANIMLARI VE REFAHI

2. HAFTA

Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL

4.3.ENDOKRİN SİSTEM

- Endokrin sistem davranımlar üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu etki hormonlar aracılığıyla sağlanır
- Hormon; dñzenli olarak salınımı ile çeşitli vñcut bölñmlerini denetleyen, sabit ve uzun süreli bir sinyal gönderme yöntemidir
- Hormon salınımı veya dengesindeki değişiklikler davranımların değişmesine neden olur

○ 4.3.1.Hipofiz ve Hormonları

Beynin tabanına kafatasının arka kısmından bir sap ile asılıdır. Posterior (arka) ve anterior (ön) olmak üzere iki lobdan oluşur. Her iki lob kendilerine özgü hormonlar üretir ve salıverir. Anterior lobdan salgılanan **Folikül Uyarıcı Hormon (FSH) ve Lüteinleştirici Hormon (LH)**, hayvanların üreme davranışları üzerinde etkilidir.

4.3.1.Hipofiz ve Hormonları

Devam

Ön lobdan salgılanan diğer bir hormon **Lüteotropik Hormon (LTH veya Prolactin)**'dur. Bu hormon sütün saliverilmesini sağlar, ayrıca analık içgüdüğü ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir.

Arka lob hormonu **Oxytocin** ise uterus kasılmaları ve sütün saliverilmesinden sorumludur.

Diğer hipofiz hormonları: **ACTH, TSH, İCSH, STH veya GH ve ADH**'dir

○ 4.3.2.Tiroid Bezi ve Hormonları

Tiroid, hipofizin salgıladığı TSH'nin (Thyreotropin) etkisi altında Thyroxine (T4) ve triiodothyroxine (T3) hormonlarını salgılar. T4; vücudun enerji üretimi ve bununla ilgili davranımlarını denetler. Ayrıca düzenli analık içgüdüsü, dişi cinsel döngüsü ve her iki cinsiyetin cinsel güdüleri açısından önem taşır.

4.3.3.Adrenal Bez ve hormonları

Böbrekler üzerinde bulunan adrenal bezler hipofizin uyarımıyla **steroid maddeler** üretir. Bunlar, erkeklik hormonu testosteronu destekleyerek cinsel aktivite ve davranımları etkiler.

Adrenal bezin merkezinden (**medulla**) **adrenalin** hormonu salgılanır. Bu hormonun üretimindeki artış; tehlike ve tehdit, kaçma ve saldırganlık-kavgı davranımlarını ortaya çıkarır

○ 4.3.4.Gonadlar ve hormonları

4.3.4.1.Testis (erbezi)

Ergin erkek hayvanların testislerinden **testosteron** hormonu salgılanır. Bu hormon tipik erkeklik davranımlarının pek çoğunun oluşmasını sağlamaktadır. Testosteronun belli düzeyde olması davranımlar bakımından yeterlidir. Hormonun bu düzeyin üzerinde olması cinsel aktivite ve davranımlarda değişiklik oluşturmaz

4.3.4.2.Ovaryum (yumurtalık)

Yumurtalık hormonu **oestrogen**'dir. Dişide cinsel davranımların oluşmasını sağlayan bu hormon yumurtalıkta olgunlaşan follicul'lerden salgılanır. Oestrogen düzeyi max. Olduğunda kızgınlık davranımları görülür.

4.3.5.Epifiz

Bu bez, beynin derinliklerinde, hipotalamus üzerinde yer alır. Salgıladığı **melatonin** hormonu döngüsel çiftleşme davranımlarını denetler. Günün aydınlık sürelerinin değişimine bağılı olarak salgılanan bu hormon, dişilerde kızgınlık davranımlarının oluşması için mutlak gereklidir.

5.SIĞIRLARDA DAVRANIM

● 5.1.Siğirlerin Otlama Davranımları

Siğirler otları fazla çiğnemededen yutarlar. Günlük otlama mesafesi 4 km kadardır. Sabah erken saatler, gün ortası,gün ortası ile gün batımı öncesi ve gün batımının hemen öncesi-gün batımının hemen sonrası olmak üzere günün 4 döneminde yoğun olarak otlar. Belli bitki türlerini, bunların belli gelişme düzeyinde olanlarını ve bazı kısımlarını tercih ederler, yani seçicidirler. Gençler daha seçicidir. Otun;lezzet, koku, tad, görünüm, yapı ve gelişme dönemi seçiciliği etkiler.

5.2.Sığır Yem Yeme Davranımları

Sığırlar dillerini kepçe gibi kullanarak topladıkları yemleri ağıza alır, yemin formuna göre az veya çok çiğneyerek yutar

5.3.Sığırlarda Geviş Getirme (ruminasyon)

Çok az çiğnenerek yutulup rumende biriktirilen yemin, kusma benzeri bir hareketle ağıza getirilip iyice çiğnenmesi ve tekrar yutulmasına geviş getirme denir. Günlük geviş getirme süresi 4-9 saat olup, otlama süresinin %75'i kadardır. Geviş getirme/otlama oranı 0.5 ile 1 arasında değişir.

5.4.Sığırlarda Su İçme Davranımı

Suyu ağızlarını batırıp, ağız içine emerek çekmek suretiyle içerler. Su tüketimi; ırk, yaş, kuru madde tüketimi, sıcaklık, rasyonun protein içeriği, gebelik ve laktasyon gibi pek çok faktörden etkilenir.

5.5.Emme Davranımı

Buzağılar, doğumu izleyen 2-5 saat içinde analarını emmeye başlar. Emme sırasında meme başı dil ile sarılır, ağız içerisinde negatif basınç (vakum) oluşturularak sütün memeden ağza akışı sağlanır.

Buzağı; kendisini, diğer buzağıların kulak, göbek, penis veya testislerini emebilir. Bu davranım daha ileri yaşta da görülebilir ve sorunlara neden olur. Büyük buzağılarda besin maddesi yetersizliğinin göstergesidir.

● 5.6.Sığırlarda Cinsel Davranımlar

5.6.1.Erkek Cinsel Davranımları

Çiftleşme;

kur,

ereksiyon,

penisin preputiumdan çıkışı,

dişiyeye çıkış (biniş) yapma,

penisin vulvadan girişi (coitus),

ejekülasyon hamlesi,

ejekülasyon ve

dişi üzerinden iniş

olmak üzere çok sayıda davranımı içerir.

Boğa koku aracılığıyla kızgın dişiyi tespit eder, ön ayağı ile yeri eşeler, boynuz,baş ve boynunu yer sürer, dişiyi yakından izler, vulvasını sık sık koklar ve yalar, dişinin sağrısına çenesini yaslar. Bu sırada dişi kaçmazsa çıkış ve çiftleşme gerçekleşir.

Boğalara yılda 50-80 aşım yaptırılır. Sperma üretim merkezlerinde haftada bir sperma sağımı uygulanır.

Çiftleşme sırasında boğa stres faktörlerine maruz kalırsa çiftleşme gerçekleşmeyebilir.

Şekil 1. Kavga başlangıcı davranımları
Cinsel davranımlar

● 5.6.2.Dişi Cinsel Davranımları

Kızgın dişi hayvan; daha aktif, çevresel uyarımlara duyarlı, ve üstünlük davranımları artmış durumdadır. Kızgın hayvan sürüdeki diğer dişilere çıkış (erkeğin aşım davranımına benzer şekilde) yapar, diğer dişilerin kendisine çıkış yapmasına izin verir,kaçmaz.

Dişi kızgınlık döneminde olduğu halde bu davranışları göstermeyebilir (sessiz veya gizli kızgınlık).

Çiftleştirme veya tohumlama kızgınlık başlangıcından 12 saat sonra yapılırsa gebelik sağlama olasılığı maksimum olur.